Birutė LISAUSKAITĖ

Investigations of the Trakai Peninsula Castle

In 1998-1999, in the territory of the Dominican Monastery and the Chapel of the Trakai Peninsula Castle, the area of 136,5 m² was investigated. The pavement of the Dominican Monastery and the building built later than the pavement, were uncovered. The building is supposed to have been an annexe to the monastery and it is also seen in the photo of 1837. The basement of Dominican Chapel was explored and the southern defensive wall between the southwestern tower and the southwestern wing of the monastery was localised.

VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMŲ IR JŲ APLINKOS TYRINĖJIMAI

Egidijus OŽALAS

TYRINĖJIMAI Į PIETUS NUO VALDOVŲ RŪMŲ

1998–1999 m. buvo tęsiami tyrinėjimai į P nuo Valdovų rūmų. Tirtas apie 80 m² plotas. Tyrinėjimai vyko tarp ikigotikinio mūro M 25 ir P vartų bokšto liekanų, P korpuso vartų patalpos R išorėje. Ankstesnių tyrinėjimų metu 1,5 m gylyje buvo atkastas XVII a. I pusės akmeninis grindinys. Pastarųjų metų tyrinėjimai vyko nuardžius šį grindinį.

Ankstesnių tyrinėjimų metu palei P korpuso išorę buvo rasta apie 65 cm storio ir 6 m ilgio sienelė. Joje, prieš R patalpos P arką, taip pat buvo išmūryta arka. Tai greičiausiai yra pietinių vartų portalo aprėminimo, vaizduojamo XVIII a. rūmų piešiniuose, pamatai. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad jie rėmėsi į ikigotikinių mūrų M 25B, o galbūt ir į M 25A liekanų viršų.

Mūrai M 25A ir M 25B, esantys į P nuo rūmų sienos, yra ankstesnės sienos M 25 kontraforsai. Po M 25A rastas rostverkas analogiškas medinėms konstrukcijoms, aptiktoms po M 25 1997 m. Rūmų P korpuso P sienos PV dalis pastatyta ant ikigotikinės sienos su kontraforsais M 25.

Tarp 1,5 m gylyje esančio akmeninio grindinio ir 4,5 m gylyje prasidedančios juodos durpingos žemės sluoksnio gausu supiltinių sluoksnių. Jie daugiausia iš smulkių ar stambių griuvenų.

Supiltiniuose sluoksniuose, nuo XVII a. pr. grindinio iki juodų žemių sluoksnio, randama XV–XVI a. radinių. Gausu čerpių (ypač plokštinių) ir keramikos fragmentų. Šiame sluoksnyje rasta apie 40 gotikinių figūrinių

plytų fragmentų bei puodyninių koklių lizdas. Iš jų beveik pavyko iš dalies sudėti vieną puodyninį koklį, kurio aukštis net 24 cm. Taip pat rasti ir 4 puodyninio koklio (?) ažūrinės plokštelės fragmentai. Ji pilkos molio masės, su geometriniu ornamentu. Tuoj po grindiniu aptikta ir smiltainio, naudoto rūmuose XVI a. pab. – XVII pr., detalės dalis. Taip pat rasta liejimo formos dalis.

Po supiltiniais sluoksniais, 3 m gylyje nuo viršutinio akmenų grindinio, prasidėjo juosvos, durpingos žemės sluoksnis. Jis 1 m storio, jame gausu medžio liekanų, skiedinio trupinių ir plytgalių. Čia aptikta didžioji dalis metalinių dirbinių bei keramikos. Lanko strėlės ylos formos antgalis, rastas šiame sluoksnyje, yra datuojamas XV–XVI a. vid. Tačiau Žemutinėje pilyje didžioji jų dalis buvo XIV a. II pusės – XV a. I pusės sluoksniuose. Taip pat rasta cilindrinės spynos rakto (?) dalis, geležinis kabliukas, 3 galąstuvėliai bei liejimo formos dalis. Šiame sluoksnyje buvo ir vienintelis odinis radinys – viršutinė bato dalis. Šis sluoksnis datuojamas XV–XVI a. vid.

1997 m. į P nuo rūmų PV kampo buvo rasta neaiškios paskirties medinė konstrukcija. Pastarųjų metų tyrinėjimai leido išskirti dvi skirtingo laiko medines konstrukcijas, surėstas šiame plote. Pirmajai priklauso 1996–1998 m. rastos statmenų stulpų (polių) liekanos. Iš viso 7 polių. Jie smarkiai sunykę, dauguma išpuvusiu vidumi. Skersmuo svyruoja nuo 40 iki 57 cm, išlikęs aukštis nuo 0,2 iki 1,2 m. Poliai išsidėstę dviem lygiagrečiomis rūmų sienai eilėmis. Tarp abiejų polių eilių yra apie 4 m. Šių stulpų duobėse kaip užpildas tarp plytgalių ir akmenų rastos puodyninio koklio ir angokraščio dalys. Dalies polių dendrochronologiniai tyrinėjimai leidžia manyti, kad jie įkasti XVI a. pr.

Valdovų rūmų P korpuso PV kampe buvo pietiniai renesansinių rūmų vartai. Sprendžiant iš pastaraisiais metais atliekamų archeologinių tyrinėjimų, iki XVII a. pr. priešais pietinius rūmų vartus žemės paviršius yra buvęs apie 1,5–1,8 m žemiau vartų aslos lygio. Stulpų (polių) liekanų konstrukcija greičiausiai sietina su kadaise čia buvusio tilto, vedusio į Pietinius rūmų vartus, atramomis. Tačiau kol kas lieka neaiški šio spėjamojo tilto kryptis bei plotis.

Antrosios medinės konstrukcijos viršus beveik 4 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Per šiuos metus medinė konstrukcija buvo atkasta apie 80 m^2 plote. Ją sudaro horizontaliai gulintys tašyti rąstai ir keturkampiai

bei apvalūs stulpai-kaladės, sunerti capais, tarp kurių, ant tašytų rąstų, yra sudėtos storos lentos. Po lentomis guldyti joms lygiagretūs tašyti rąstai, besiremiantys į masyvius statmenus polius. Medinė konstrukcija žemėja į PR. Juodoje žemėje, kurioje guli rąstai, yra truputis griuvenų – viena kita plytos nuoskala, bet visai nėra puodų šukių ir gyvulių kaulų, taip pat nėra metalinių dirbinių, vinių ar jų nuolaužų. Su statyba juos susieti sunku, nes tarp medžių nėra statybinio laužo – plytų gabaliukų sluoksnelio. Ši medinė konstrukcija pažeista statant pietinių vartų bokštą. Dendrochronologiniai tyrinėjimai datuoja ją 1419 m. Todėl galima manyti, kad ji atsirado po 1419 m. gaisro, kai šioje teritorijoje prasidėjo statybos. Tačiau kol kas nežinomas nei jos dydis, nei paskirtis.

Po medine konstrukcija buvo supiltas apie 70 cm storio juodos žemės su griuvenomis sluoksnis. Jį pusiau dalija 15 cm storio juodos durpingos žemės sluoksnis.

Po šiais sluoksniais, 5,5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, prasideda 30–40 cm storio lovinių stiegių ir plytgalių sluoksnis. Atrodo, kad po visa medine konstrukcija yra supiltos jau atitarnavusio stogo stiegių duženos. Didžioji jų dalis labai smulkios.

Po šiuo stiegių duženų sluoksniu prasidėjo juosva durpinga žemė su medžio liekanomis, skiedromis, akmenimis ir plytgaliais. Tarp jų rasta gotikinių figūrinių plytų, keramikos fragmentų. Šis sluoksnis datuojamas XIV a. – XV a. pr.

Tyrinėjimų metu 7,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus pasiekta ir pietinių vartų bokšto V sienos pamatų apačia. Išlikusios vakarinės sienos aukštis apie 5 m. Po pietinių vartų bokšto pamatais medinių konstrukcijų nerasta. Paaiškėjo, kad pietinių vartų bokšto vakarinė siena įleista net 1,5 m giliau nei bokšto R siena. Visas pietinių vartų bokšto vakarinis pasienis užpildytas statybinėmis atliekomis, smulkiomis griuvenomis. Rasta daug lovinių čerpių fragmentų.

Į pietinių vartų bokšto PV kampą remiasi rūmų sodo vakarinė siena. Jos pamatų apačia rasta 5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Ji sutampa su medinės konstrukcijos viršumi. Siena, turinti iš stambių akmenų sumūrytus 1,1 m aukščio arkinius pamatus, mūryta iš raudonų plytų ir akmenų, jungtų kalkių skiediniu. Plytos, labiau renesansinių proporcijų, jungtos klasikiniu gotikiniu būdu.

Daiva STEPONAVIČIENĖ

VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMŲ PIETRYČIŲ KAMPO TYRINĖJIMAI (PERKASA NR. 4)

1998 m. buvo tęsiami 1997 m. kasinėto ploto Valdovų rūmų PR kampe tyrinėjimai, t. y. ištirta perkasos Nr. 4 Š pusė, siekiant nustatyti medinio statinio, rasto 7,2 m gylyje, dydį. Ištirtas 53,25 m^2 plotas, pasiektas 6,8–7 m gylis.

Taip pat siekta nustatyti mūro, atidengto 3 m gylyje (H_{abs} 92,00 m), dydį ir galimą paskirtį. Perkasos R pusėje tam tikslui buvo padaryta 2×4 m dydžio išpjova. Atradus mūro ŠR kampą, paaiškėjo jo dydis: ilgis – 2,60 m, plotis – 2,12 m, aukštis – 2,20 m. Tai skiediniu sutvirtinti 0,30–0,40 m skersmens rieduliai su raudonomis ir geltonomis plytomis. Šis mūras nėra panašus į kokį nors pastatą. Veikiau tai pamatas skulptūrai ar XVI a. rūmų sode veikusiam fontanui. Kiek žemiau, 3,45 m gylyje (H_{abs} 91,80 m), 0,80 m atstumu aptiktas apardytas skiediniu jungtų plytų klojinys, beveik lygiagretus mūrui. Klojinio paskirtis nėra visiškai aiški, galbūt tai XVI a. sodo tako liekanos.

Perkasos Nr. 4 Š dalis buvo dekonservuota – nukastas žemių užpildas iki 4,10–4,60 m gylio, kuriame 1997 m. sustojo Š perkasos dalies tyrinėjimai.

Kultūrinio sluoksnio storis 2,60 m. Jo paviršiuje, ŠV kampe, buvo likęs menamas „mūras“, kurį nuimant, paaiškėjo, kad tai atsitiktinė akmenų ir plytų sankaupa, užpilta kalkių skiediniu.

Kultūrinis klodas buvo smulkiai susisluoksniavęs: 5–10 cm smėlio sluoksnį (lietaus, pavasarinio polaidžio sąnašų) keitė panašaus storio skiedrų, odos, puodų duženų ir gyvulių kaulų sluoksnis, greičiausiai skirtas vandeniui drenuoti.

Tyrinėjimų metu atkastos kelios medžio konstrukcijos: 4,40 m gylyje po „mūru“ atsidengė apskritas stulpas, kirstas, kaip nustatė dendrochronologas M. Brazauskas, 1420 m. Nuo jo į V – keturkampiai stulpai, o į R, kiek žemiau – medinė tvora bei dar 2 keturkampiai stulpai su jungtimis. Konstrukcijos likęs aukštis – iki 0,55 m. Po ja, 5,4 m gylyje, gulėjo tašytas rąstas su keturkampėmis iškaltuotomis ertmėmis (kirstas 1345 m.), į kurias, matyt, ir buvo įstatyti stulpai. Nors tarp stulpų ir rąsto palyginti